

Centrul Independent de Jurnalism

coalitia 2009

coalitia civică
pentru alegeri libere și corecte

Monitorizarea mass-media în perioada post-electorală: Reflectarea protestelor din 6 și 7 aprilie de către posturile tv din RM

6 – 10 aprilie 2009

Acest studiu este publicat cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și Agenției Suedeze pentru Cooperare și Dezvoltare Internațională (Sida/Asdi) prin intermediul Fundației Eurasia. Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Fundației Eurasia, USAID, Guvernului American și/sau Sida/Asdi.

Sida

USAID
DIN PARTEA POPORULUI
AMERICAN

Publicarea acestui raport a fost posibilă cu suportul poporului american prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). De conținutul acestuia este responsabil doar Centrul Independent de Jurnalism, iar informația publicată nu reflectă neapărat poziția USAID sau a Guvernului Statelor Unite.

Introducere

Informația și comunicarea sunt cruciale în reflectarea procesului politic, în crearea opiniei publice și ghidarea societății spre democrație, rolul special al mass-media în acest proces fiind cel de a informa publicul asupra evenimentelor importante din societate, astfel încât acesta să poată lua decizii informate. Acest rol devine crucial în situațiile de criză și conflict, mass-media figurând printre principalii actori care pot contribui la soluționarea acestora.

Riscurile la care sunt expuse mass-media în timpul situațiilor de conflict constau în primul rând în pierderea neutralității, tratarea neechilibrată a subiectelor și partizanatul jurnaliștilor. Un alt risc rezidă în prezentarea mai degrabă a unui spectacol media, aproape regizat, decât a situației reale¹. Mass-media pot prezenta conflictele fără a spune nimic despre substanța lor sau despre motivele inițiatorilor evenimentelor. Prin golirea de conținut și prin oferirea detaliilor de suprafață, mass-media pot neutraliza adevărul, pot amplifica un conflict, pot fi folosite de politicieni pentru a atinge anumite scopuri, inclusiv dezinformare și manipulare.

Anume de aceea, în activitatea lor, jurnaliștii trebuie să se conducă cu strictețe de principiile etice referitoare la veridicitatea și echilibrul informației, imparțialitate, să trateze toate părțile egal, să ofere publicului toată informația necesară pentru a-și crea păreri independente. În situații de conflict este foarte important ca jurnaliștii să nu uite că sunt responsabili în primul rând față de societate, iar cetățenii au dreptul la informație veridică și echilibrată, fără interferența din partea diferiților actori.

Acest studiu prezintă rezultatele monitorizării și evaluării modului în care mass-media audiovizuale din Republica Moldova au reflectat protestele din 6 și 7 aprilie 2009. Monitorizarea a avut drept scop analiza tendințelor reportericești care pot afecta performanța mass-media și compromite abilitatea acestora de a oferi publicului informații corecte și echilibrate. Buletinele informative a șapte posturi de televiziune cu acoperire națională și regională au fost analizate din punct de vedere cantitativ și calitativ pentru a stabili dacă acestea corespund standardelor etice și profesionale. Rezultatele monitorizării relevă că majoritatea posturilor au eșuat la capitolul reflectării obiective și profesionale a evenimentelor. În baza concluziilor monitorizării au fost făcute recomandări pentru mass-media, dar și pentru Consiliul Coordonator al Audiovizualului, în vederea eliminării curențelor, astfel încât publicului să-i fie oferit acces la informație veridică și echidistantă asupra situațiilor de conflict.

¹ Simona Stefanescu, "Riscurile comunicării mediatice în timpul conflictelor", Institutul de Sociologie al Academiei Române

Metodologia

Au fost monitorizate câte un buletin de știri a 7 posturi de televiziune, fiind analizate materialele ce-au vizat subiectul protestelor și consecințele acestora. Materialele au fost analizate conform următoarelor criterii de reflectare obiectivă:

Imparțialitate/obiectivitate: Potrivit Codului de etică, știrile trebuie să fie imparțiale și obiective, să prezinte doar fapte și să separe clar faptele de opinie. În știri nu pot fi favorizate anumite partide/grupuri/persoane în detrimentul altora.

Corectitudinea și echilibrul surselor/pluralismul de opinie: Pentru a fi corecte și echilibrate, materialele trebuie să prezinte toate părțile vizate, în special când e vorba de subiecte controversate, și să trateze în mod egal părțile implicate în dispută.² De asemenea, mass-media trebuie să asigure accesul publicului la o multitudine de păreri diverse care ar ajuta auditoriul să-și creeze propria opinie asupra celor întâmplate.

Respectarea prezumției nevinovăției: Respectarea prezumției nevinovăției este unul din elementele de bază ale jurnalismului obiectiv; jurnaliștii trebuie să acționeze responsabil și să se abțină de la acuzații la adresa diferitelor persoane, pornind de la premisa că orice persoană este considerată nevinovată până la demonstrarea vinei acesteia în instanță.

Limbajul și imaginile video utilizate: Jurnalismul responsabil presupune nu doar prezentarea veridică a faptelor, ci și utilizarea unui limbaj corect și decent. Exagerările și limbajul licențios utilizat în mod deliberat, cum ar fi limbajul peiorativ sau etichetele atribuite anumitor persoane sau organizații, precum și imaginile manipulate astfel încât anumite părți să apară în lumină negativă ridică grave semne de întrebare cu privire la respectarea standardelor etice și profesionale.

Perioada de monitorizare: 6 -10 aprilie 2009

Criterii de selectare a posturilor:

- Audiența-impactul (național, regional, local). *Justificare:* Este binecunoscut faptul că între numărul audienței și impactul mass-media asupra opiniei publice există o legătură directă: cu cât mai multă lume este expusă unui anumit mesaj, cu atât mai puternic este impactul acestuia asupra anumitor segmente ale societății.
- Forma de proprietate (publice și private). *Justificare:* Mass-media publice sunt administrate din bani publici și au obligația de a oferi publicului informații complete, corecte, imparțiale, echilibrate și obiective asupra tuturor evoluțiilor pe

² Fico, Sofin, and Dragger, 2007. Fairness and defamation in the reporting of local issues.

plan politic, social, economic din RM. Și mass-media private le revin obligația etică de a prezenta o multitudine de puncte de vedere și de a reflecta evenimentele importante de pe agenda publică.

- Limba difuzării (română și rusă). *Justificare:* Pe lângă mass-media care difuzează în limba română au fost incluse și posturi cu programe în limba rusă, această limbă fiind utilizată nu doar de minoritățile de etnie rusă, dar și de alte etnii - bulgari, găgăuzi, ucraineni.

Lista posturilor/buletinelor analizate :

Moldova 1 (Mesager, 21:00) - post public, acoperire națională, difuzează în limbile rusă și română;

Prime TV (Evenimentul, 20:35) - post privat, acoperire națională, difuzează în limba română;

NIT (Curier, 22:00)- post privat, acoperire cvasi-națională, difuzează în rusă și română;

EU TV (Monitor, 21:00) - post privat, acoperire cvasi națională, difuzează în româna;

PRO TV (Jurnalul de noapte, 22:30) - post privat, acoperire regională, difuzează în limba română;

TV 7 (Cotidian, 22:30) - post privat, acoperire regională difuzează în rusă;

N4 (Obiectiv, 22:00) - post privat, acoperire regională, difuzează în română.

Cronologia evenimentelor

6 aprilie - peste 10 mii de persoane, în majoritatea lor tineri, s-au adunat în centrul Chișinăului pentru a protesta împotriva rezultatelor alegerilor din 5 aprilie, pe care ei le consideră fraudate. Protestul pașnic a fost spontan, tinerii adunându-se la monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt după ce au aflat, prin intermediul Internetului, că două organizații neguvernamentale Hyde park și Think Moldova intenționează să organizeze o „zi de doliu național”.

7 aprilie - în orele dimineții, mii de tineri au revenit în Piața Marii Adunări Naționale (PMAN). O parte din ei s-au deplasat în fața Parlamentului și Președinției, unde, după o primă ciocnire cu forțele de ordine, protestele au degenerat în violențe. Forțele de ordine s-au retras, sediile acestor două instituții au fost devastate, în orele serii Parlamentul fiind incendiat. Pe parcursul zilei, președintele Voronin a întrunit membrii guvernului într-o ședință extraordinară, urmată de negocieri cu liderii opoziției - Dorin Chirtoacă, Partidul Liberal (PL), Vladimir Fulat, Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM), Serafim Urechean, Alianța Moldova Noastră (AMN). Președintele RM acuză opoziția că ar fi direct responsabilă de organizarea acțiunilor violente.

8 aprilie - președintele Voronin acuză România că ar sta în spatele a ceea ce dânsul numește „lovitură de stat”; Ambasadorul României este declarat persona non grata, urmând să părăsească RM în 24 de ore; este anunțată introducerea

regimului de vize pentru cetățenii României. Vladimir Voronin reia acuzațiile grave la adresa liderilor de opoziție pe care îi numește organizatorii a ceea ce el numește „puci” și „lovitură de stat”. Continuă aresturile tinerilor care au început în noaptea de 7 spre 8 aprilie. Numărul acestora ajunge la aproape două sute, o parte din ei fiind reținuți direct în stradă de către grupuri de persoane în civil. Acestora nu li se permite să-și anunțe rudele unde sunt deținuți. Mai mulți jurnaliști din RM sunt abuzați de poliție în timp ce se află în exercițiul funcțiunii. Mai multor jurnaliștilor străini li se interzice accesul pe teritoriul RM. Comisia Electorală Centrală anunță că va permite opoziției să verifice listele electorale.

9 aprilie – crește numărul tinerilor arestați; părinții nu cunosc locul de detenție al acestora. O parte din acei care sunt eliberați de la poliție declară că au fost maltratați și torturați. Unui grup de jurnaliști georgieni i se interzice intrarea pe teritoriul RM. Organizațiile neguvernamentale de media își exprimă îngrijorarea în legătură cu degradarea situației presei din Republica Moldova și îngrădirea accesului la informațiile de interes public.

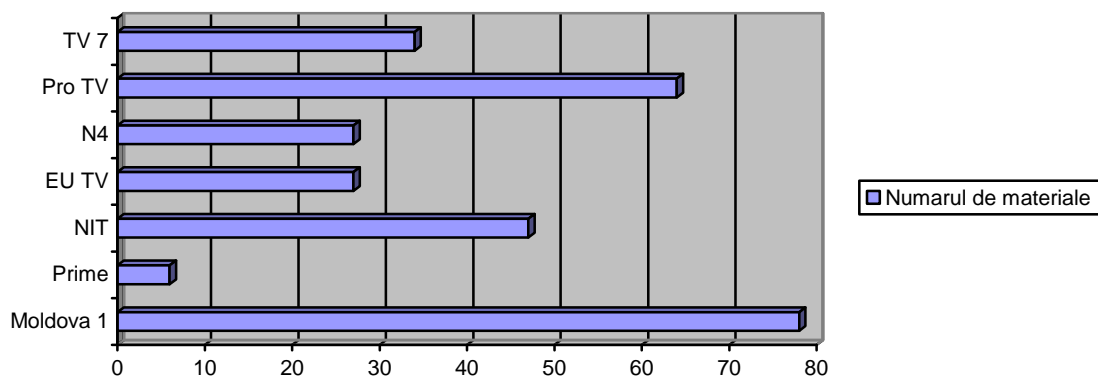
10 aprilie – Zeci de persoane reținute în urma protestelor sunt judecate direct la comisariatele de poliție. Președintele Voronin, în calitatea sa de președintele al PCRM, solicită Curții Constituționale renumărarea voturilor. Opoziția insistă asupra verificării listelor electorale și afirmă că nu i se oferă acces la acestea. Societatea civilă ia atitudine față de încălcarea drepturilor omului.

Datele monitorizării

Frecvența și unghiul de abordare

Cele șapte posturi de televiziune monitorizate au abordat în mod diferit evenimentele din 6 și 7 aprilie. În unele cazuri, posturile au ignorat protestele pașnice din 6 aprilie, în alte cazuri, din motive neanunțate, unele posturi nu au difuzat la 7 și 8 aprilie buletine de știri. În total, posturile monitorizate au difuzat 283 de știri care au vizat acțiunile de protest și consecințele acestora.

Diagrama 1. Numărul de materiale difuzate de 7 posturi tv/6-10 aprilie 2009

Moldova 1: În perioada de monitorizare, Moldova 1 a difuzat 78 de știri relevante prezentului studiu. La 6 aprilie, când la Chișinău au început protestele pașnice, postul public de televiziune nu a inclus în buletinele informative nicio știre care ar fi reflectat evenimentele din PMAN. A doua zi, președintele Companiei Teleradio-Moldova a declarat într-o conferință de presă că jurnaliștii de la Moldova 1 nu au știut despre proteste (!). În următoarele zile, postul respectiv a alocat de două ori mai mult spațiu decât ocupă buletinele informative obișnuite.

Postul Moldova 1 a selectat riguros subiectele de pe agenda publică pentru a le include în buletinele informative. Știrile difuzate în această perioadă s-au referit, în principal, la ședința specială a guvernului prezidată de președintele Voronin, la reacția organismelor internaționale și a cancelariilor occidentale, care dezaprobă acțiunile violente de la Chișinău, la riscul la care sunt supuși copiii și atenționarea instituțiilor de învățământ de către Ministerul Educației, la numărul de victime/răniți, reacția societății/locuitorilor din republică care condamnă violențele și cer tragerea la răspundere a „infractorilor” din opoziție, prejudiciile aduse statului prin distrugerea celor două sedii, atacul asupra cameramanului Moldova 1 de către unul din protestatari. De asemenea, a fost difuzat apelul președintelui Voronin, în care cei trei lideri politici – Vladimir Filat, Mihai Ghimpu și Serafim Urecheanu - sunt acuzați direct, fiind utilizat termenul de „lovitură de stat”. Postul a mai informat despre acuzațiile lansate de președintele Voronin la adresa României care, potrivit șefului statului, ar sta în spatele acestei „lovituri de stat”, despre expulzarea ambasadorului României și introducerea regimului de vize pentru cetățenii români, despre arestul, la Odesa, al omului de afaceri Gabriel Stati, care fusese de mai multe ori acuzat de Vladimir Voronin și Iurie Roșca, liderul Partidului Popular Creștin Democrat (PPCD) că ar fi organizat protestele violente etc. Știrea privind întâlnirea președintelui Voronin cu președinți de raioane, rectori, reprezentanți ai societății civile a durat 25 min (!), în cadrul acesteia președintele Voronin aducând multiple acuzații opoziției, României, ambasadorului român, rectorilor/studentilor etc (vezi Mesager, 8 aprilie, 21.00).

Evenimentele/declarațiile diferitelor organizații neguvernamentale cu privire la represiunile, cazurile de încălcare a drepturilor omului și a libertății de exprimare care au urmat după acțiunile de protest și pericolul instaurării dictaturii au fost ignorate de Moldova 1, postul public oferind spațiu doar evenimentelor/declarațiilor care condamnă violențele și justifică acțiunile autorităților centrale. Drept exemple în acest sens pot servi Declarația privind pericolul instaurării unui regim polițienesc și dictatorial, la care au subscris în jur de 200 de reprezentanți ai ONG-urilor și ai societății civile și care a rămas în afara buletinului informativ al Moldova 1 din 10 aprilie; în aceeași zi postul public difuzează o știre bazată pe declarațiile a citorva reprezentanți ai societății civile care solicită administrației să ia măsuri împotriva „atacului banditesc al

forțelor unioniste” care pun în pericol statalitatea RM. Un alt exemplu ar fi difuzarea a 2 știri privind cazul de agresiune a cameramanului de la Moldova 1 de către unul din protestatari, prezentatorul reamintind în acest context și cazul agresiunii, în luna martie, a echipei de jurnaliști de la Omega de către un membru al PLDM, în timp ce acțiunile abuzive din partea organelor de drept și a autorităților în zilele de 8-10 aprilie, cum ar fi arestul/abuzul jurnaliștilor moldoveni, interzicerea accesului jurnaliștilor străini în RM, reținerea și expulzarea jurnaliștilor români, au fost trecute cu vederea de Moldova 1.

Prime TV: La 6 aprilie, cel de-al doilea post cu acoperire națională, care retransmite o mare parte din programele canalului Pervii Kanal din Federația Rusă, nu a difuzat nicio știre despre protestele din centrul Chișinăului, iar la 7 și 8 aprilie, Prime TV nu a avut buletine de știri (!). La 9 aprilie, Prime și-a reluat activitatea, difuzând mai multe știri referitoare la acțiunile ce au urmat după proteste. În total, în perioada de referință, postul a difuzat 6 știri scurte care s-au axat pe acuzațiile președintelui Voronin la adresa opoziției, reacția comunității internaționale la situația din RM, inclusiv discuția telefonică a președinților Federației Ruse și Republicii Moldova, Medvedev felicitându-l pe Voronin pentru gestionarea corectă a situației, lichidarea consecințelor protestelor, starea persoanelor rănite în timpul protestelor.

NIT: Postul cu acoperire cvasi-națională NIT a reflectat pe larg incidentele din perioada postelectorală. Știrile incluse în buletinele NIT au prezentat evenimentele de pe poziția autorităților centrale, opoziției incriminându-i-se organizarea protestelor. În total, în perioada de referință NIT a pus pe post 47 de știri. Subiectele abordate de postul privat NIT le-au repetat în mare măsură pe cele difuzate de Moldova 1, accentul fiind pus pe acuzațiile de tentativă de lovitură de stat aduse liderilor din opoziție, condamnarea violențelor de către statele străine, dar și de către locuitorii din diferite orașe din republică, reținerea lui Gabriel Stati etc.

N4: La 6 aprilie, postul N4 a ignorat protestele, iar în zilele următoare a reflectat pe larg acest subiect. În total, de la 7 până la 9 aprilie inclusiv, postul respectiv a difuzat 27 de materiale. Unghiul de abordare a fost similar celui la care au recurs posturile Moldova 1, NIT și Prime. Pe lângă știrile referitoare la declarațiile și acțiunile autorităților, reacțiile externe și interne de condamnare a violențelor, N4 a difuzat mai multe știri în care a încercat să transfere vina pentru consecințele protestelor pe unii lideri ai opoziției, în special pe Chiril Lucinschi.

EU TV: La 6 aprilie, Eu TV a avut o știre scurtă în care se vorbea despre protestul organizat în cursul zilei de câteva sute de elevi și studenți în fața Primăriei capitalei, împotriva fraudării alegerilor. La 7 aprilie, EU TV nu a avut buletine de știri (!). La 8 aprilie, postul a reluat transmisiunea, reflectarea evenimentelor fiind, într-o anumită măsură, diferită de cea înregistrată la Moldova 1, NIT,

Prime și N4. În total, Eu TV a pus pe post 27 de știri relevante prezentului studiu. Pe lângă știrile despre evenimentele propriu-zise și consecințele acestora, inclusiv introducerea regimului de vize pentru România, reacția externă la violențele de la Chișinău, condamnarea acestora de către societatea civilă, pagubele aduse statului, starea în care se află victimele, la EU TV s-a vorbit și despre situația ziariștilor din RM, „vânătoarea” ziariștilor români, arestul lui Gabriel Stati. EU TV mai informează despre acuzațiile lansate de liderul PPCD la adresa opoziției, dar și la adresa Federației Ruse, care, potrivit lui Iurie Roșca, s-ar afla în spatele acțiunilor violente.

Pro TV: Postul cu acoperire regională Pro TV a fost unul din puținele posturi care au prezentat evenimentele atât din perspectiva autorităților, cât și din cea a liderilor de opoziție și protestatarilor. În cele 64 de știri relevante, Pro TV a informat despre protestele propriu-zise, știrile conținând și opiniile protestatarilor, a prezentat poziția și acțiunile președintelui Voronin, acuzațiile lansate de șeful statului la adresa liderilor opoziției și reacția acestora. Au fost reflectate decizia guvernului moldovean de a-l expulza pe ambasadorul României și introducerea regimului de vize, dar și reacția Bucureștiului care respinge acuzațiile de implicare în „lovitura de stat”, reacția politicianilor de opoziție față de această decizie a guvernului moldovean. Pro TV a prezentat și reacția mai multor lideri de partide politice față de proteste, fără a ignora reacțiile externe și interne din diferite localități ale republicii. Postul de televiziune a pus accentul și pe încălcarea drepturilor omului: arestul tinerilor direct în stradă, de persoane în civil, îngrădirea accesului jurnaliștilor străini în RM, abuzurile împotriva jurnaliștilor moldoveni etc.

TV 7 : TV 7 a avut în total 34 de știri care au prezentat informație detaliată și de context, astfel încât telespectatorului neavizat i s-a oferit un tablou complex al protestelor și consecințele acestora. Informația a fost prezentată din perspectiva atât a autorităților, cât și a liderilor de opoziție. Ca și Pro TV, postul a acoperit principalele evenimente media și declarații privind incidentele de după alegeri, acuzațiile lansate de opoziție la adresa partidului de guvernământ, reacția organismelor internaționale, reacția societății civile, reținerea mai multor persoane, inclusiv a lui Segiu Mocanu, liderul Mișcării Acțiunea Populară, persecutarea jurnaliștilor etc. TV 7 a pus pe post știri în care oameni simpli exprimă păreri diverse cu privire la proteste, știri privind acuzațiile aduse de PL comuniștilor, pe care PL îi face responsabili de protestele violente etc.

Imparțialitate și obiectivitate

Profesionalismul jurnalistic reclamă obiectivitate, imparțialitate și autonomie³, iar obiectivitatea jurnalistică presupune o distincție clară între opinie și fapte, atât prin alegerea unghiului de abordare, cât și prin detaliile furnizate. Prezența

³ Simona Ștefănescu, Riscurile comunicării mediatice în timpul conflictelor

elementelor discriminatorii în cadrul reportajelor și știrilor reprezintă un prim criteriu de parțialitate, de prezentare a realității prin prisma jurnalistului. Potrivit Codului deontologic, prezentarea, descrierea și nararea trebuie să fie imparțiale, iar jurnalistul trebuie să se abțină de la orice aluzii sau comentarii la adresa celor care fac subiectul știrilor⁴. Modul în care este încheiat un reportaj/știre, ierarhizarea știrilor, comentariile auxiliare pot face publicul să creadă că modul de desfășurare al unui eveniment este chiar cel prezentat de postul respectiv. Iar filtrarea știrilor și analiza minimă a istoriei și contextului, de asemenea, vorbesc despre apărarea intereselor anumitor actori, dar nu ale publicului larg⁵.

În general, majoritatea posturilor monitorizate în perioada 6-10 aprilie au reflectat protestele din 6 și 7 aprilie în mod neobiectiv și partizan. Excepție fac Pro TV, TV 7 și, parțial, Eu TV, care au preponderent știri imparțiale și obiective.

Știrile din buletinele informative de la Moldova 1, NIT și N4 au fost ierarhizate astfel încât să contribuie la menținerea unei imagini pozitive a administrației publice centrale și a președintelui Voronin (figură autoritară, atotștiutoare, care știe cine sunt principalii vinovați și ia măsuri împotriva acestora) și crearea unor stereotipuri negative cu privire la liderii de opoziție (persoane interesate doar de putere, care instigă mulțimea la revoltă). Buletinele informative, de regulă, încep cu imagini care prezintă violențele și dezordinea din stradă, fiind urmate de imagini ale președintelui Voronin care vorbește pe un ton dur, răspicat, acuzator. Liderii opoziției apar în imagini pe fundalul dezordinilor, acestora fiindu-le atribuite, de către diferite surse, etichetele de „infractori de stat”, „bandiți”, ceea ce poate contribui la inocularea ideii că opoziția este capabilă doar să distrugă, nu să conducă țara.

Prin selecția știrilor și unghiul de abordare a evenimentelor, Moldova 1 a prezentat publicului informații preponderent din perspectiva administrației publice centrale, perpetuând imaginea pozitivă a președintelui Voronin și PCRM, pe de o parte, și imaginea negativă a opoziției, pe de altă parte. Astfel, 27 din numărul total de 78 de știri și reportaje au prezentat partidele de opoziție în lumină negativă, liderii acestora, în special PL, PLDM, AMN, fiind acuzați de către diferite surse de implicare în organizarea violențelor.

Despre parțialitatea postului respectiv vorbesc și prezentarea selectivă a informației, omisiunea anumitor detalii de context din știri. Astfel, Moldova 1 și-a început buletinul informativ Mesager din 7 aprilie cu știrea despre devastarea de către mii de protestatari a sediilor Parlamentului și Președinției. Motivele din care tinerii au ieșit în stradă nu au fost menționate nici în această știre, nici în știrile ulterioare. Informația privind cauzele protestelor transpare din alte știri,

⁴ Codul principiilor de etică profesională al jurnalistului din Republica Moldova

⁵ Simona Ștefănescu, Riscurile comunicării mediatice în timpul conflictelor

indirect, atunci când președintele Voronin și alți reprezentanți ai PCRМ dezminț faptul că alegerile ar fi fost fraudate.

Ca și postul public de televiziune, NIT a reflectat în mod discriminatoriu liderii de opoziție, prezentând realitatea prin prisma administrației publice centrale, dar și a jurnaliștilor, în unele cazuri. Postul respectiv a reflectat aceleași subiecte ca și Moldova 1, cu diferența că deseori faptele nu au fost separate de opinie, afirmațiile și comentariile jurnalistului lăsând să se întrevadă atitudinea personală față de anumite evenimente. Astfel, la 7 aprilie, în știrea privind negocierile dintre liderii opoziției și conducerea de vârf, jurnalistul afirmă că autoritățile au încercat să-i convingă pe liderii de opoziție să înceteze acțiunile, discuțiile însă „s-au încheiat fără rezultate încurajatoare deoarece opoziția declină responsabilitatea pentru dezastrul pe care l-a făcut în piață”. Știrea nr. 5 din buletinul din 8 aprilie începe cu „Societatea este șocată de acțiunile devastatoare ale opoziției”, afirmația aparținând jurnalistului; în știrea nr.9 și nr.10, care se referă la acțiuni „anti-protest” la Taraclia și Edineț, informația nu e separată de opinie, prezentatoarea afirmând că oamenii nu vor permite dezmățul și că liderii au instigat la actele de vandalism. La 9 aprilie, NIT informează că spiritele s-au mai liniștit în centrul capitalei, protestatarii fiind lăsați de organizatori de capul lor. De asemenea, atunci când informează despre starea victimelor, prezentatoarea afirmă, pe un ton acuzator, că la spital sunt internați polițiști „dar și protestatarii care au făcut dezmățul” (8 aprilie, știrea nr.12) lăsând să se întrevadă atitudinea personală față de protestatari.

NIT a avut un număr mare de știri (22 din numărul total de 47) în care cei trei lideri ai partidelor care au acces în Parlament apar în lumină negativă, aceștia fiind prezentați drept distrugători ai statalității (7 aprilie, știrea nr., 3), organizatori ai „dezmățului banditesc” (8 aprilie, știrea nr. 7) „infractori” (8 aprilie, știrea nr. 8), instigatori la acțiuni de vandalism (8 aprilie, știrea nr.9), inițiatorii „dezmățului” (8 aprilie, știrea nr. 10), „ticăloși”, „cretini” (8 aprilie, știrea nr. 11) etc. În buletinul informativ din 7 aprilie, prezentatoarea citează declarația Înaltului reprezentant al UE pentru politică externă și securitatea comună care dezaprobă violențele și distorsionează mesajul afirmând că „observatorii internaționali au indicat în constatările lor preliminare că alegerile s-au conformat multor standarde și angajamente internaționale, dar că NU SUNT (!) necesare îmbunătățiri adiționale pentru asigurarea unui proces electoral liber de interferențe administrative nepotrivite”, când de fapt textul declarației spune că „(...) dar SUNT necesare îmbunătățiri (...)”.

Și N4 a avut multe materialele controversate în care faptele nu au fost separate de opinie, jurnaliștii deseori etichetând, acuzând, exprimându-și părerea personală în știri. Astfel, la 7 aprilie, buletinul „Obiectiv” a început cu o știre în care jurnalistul afirmă: „Pentru că au pierdut alegerile parlamentare de duminică, Vladimir Filat, care conduce Partidul Liberal Democrat, Serafim

Urechean, șeful Alianței Moldova noastră, Chiril Luchinschi, unul din liderii Partidului Democrat, încearcă să organizeze o lovitură de stat". Puțin mai târziu, N4 informează că negocierile s-au încheiat „fără rezultate încurajatoare, deoarece opoziția își declină responsabilitate". La 8 aprilie, știrea nr.4 din buletin, începe cu intro-ul „Acțiunile politicianilor care n-au vrut să-și recunoască înfrângerea sunt condamnate", în continuare fiind prezentate informații de la mitinguri din mai multe localități din republică, în cadrul cărora se face legătura directă între liderii de opoziție și acțiunile de violență și vandalism. „Proteste organizate de Petru Lucinschi, fiul său Chiril Lucinschi, Vladimir Filat, Serafim Urechean, Dorin Chirtoacă cu implicarea așa-numitor organizații nonguvernamentale au făcut peste 200 victime, majoritatea fiind din forțele de ordine", constată jurnalistul de la N4.

De asemenea, întrebările adresate de către jurnaliști în cadrul sondajelor de tip Vox populi au fost tendențioase și îndreptate spre defăimarea anumitor persoane. Astfel, la 7 aprilie, N4 a inserat în buletin un sondaj în stradă, care constă din mini interviuri: la prima întrebare trecătorii își dau cu părerea referitor la protestele violente, după care oamenii își prezintă părerea despre Petru Lucinschi (!), răspunsurile fiind negative: acesta „nu plătea pensii", a fost „implicat în afacerea cu avioane", iar în final oamenii răspund că „sunt mulțumiți de rezultatele alegerilor" și că doresc stabilitate, „comuniștii sunt buni", „comuniștii au făcut drumuri bune" etc. Tendențiozitatea acestui post este exprimată și în materialul promoțional al N4 inserat în finalul buletinului, intitulat „Acuzații. Replici. Declarații șocante", care se axează preponderent pe acuzații pe care și le aruncă unul altuia liderii partidelor de opoziție.

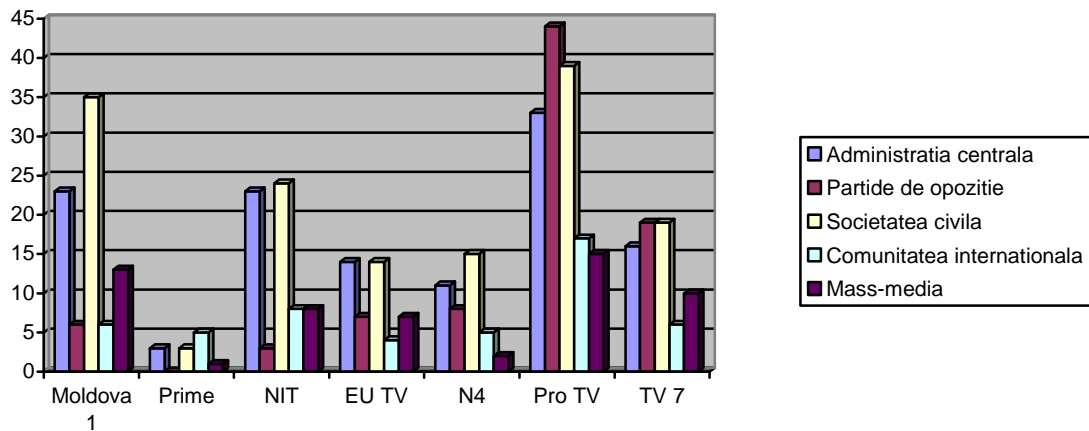
Corectitudinea și echilibrul surselor. Pluralismul de opinie

Corectitudinea și pluralismul de opinie se află la baza preocupărilor jurnalistice privind responsabilitate socială, performanța profesională și credibilitatea presei.⁶ În cazurile în care anumitor puncte de vedere li se oferă mai multă atenție decât altora, acestea devin proeminente și implicit afectează percepția publicului despre acea ce se întâmplă în societate.

Rezultatele monitorizării relevă că majoritatea din cele 7 posturi de televiziune monitorizate nu au ținut cont de aceste criterii, prezentând publicului informații dintr-o singură perspectivă. Astfel, majoritatea materialelor de la postul public Moldova 1 și cele private NIT, Prime, N4 și, parțial EU TV, au fost inspirate dintr-o singură sau mai multe surse, care prezentau aceeași poziție, și anume poziția administrației publice centrale asupra evenimentelor din 6 și 7 aprilie.

⁶ Fico, Ku, and Sofin, 1994. Fairness, balance of newspaper coverage of U.S. in Gulf War

Diagrama 2. Numărul de surse citate de 7 posturi tv/6-10 aprilie 2009

Majoritatea știrilor de la Moldova 1 au fost dezechilibrate, oferind spațiu preponderent punctelor de vedere ale administrației centrale și avocaților acestora. De regulă, jurnaliștii nu specifică dacă au făcut tentative de a contacta părțile vizate în controverse. Astfel, doar 3 știri din numărul total de 14 materiale ce conțineau acuzații directe sau indirecte la adresa anumitor actori au prezentat părerea tuturor oponentilor. Din acestea face parte și reportajul de la conferința de presă comună susținută de Marian Lupu, Dorin Chirtoacă, Vlad Filat și Serafim Urecheanu după încheierea negocierilor opoziției cu conducerea țării. În toate celelalte materiale difuzate ulterior, în care opoziția era acuzată de instigare la violențe și lichidarea statalității, aceasta nu a fost citată direct sau indirect.

Cele 78 de materiale de la Moldova 1 au fost documentate din 110 surse, dintre care 13 au fost jurnaliștii care au relatat de la locul evenimentelor, 23 au reprezentat conducerea de vârf și organele de forță, iar 35 - cetățeni și ong-uri care au condamnat acțiunile. Nu a fost prezentată părerea nici unui participant la proteste.

Știrile difuzate de NIT au citat 75 de surse, dintre care în 23 de cazuri a fost vorba de reprezentanți ai APC, 23 - reprezentanți ai societății civile și cetățeni care au condamnat acțiunile, iar în 8 cazuri - jurnaliștii care au reflectat evenimentele de la fața locului. Opoziției i s-a oferit cuvânt de 2 ori - în știrea din 7 aprilie, de la conferința de presă susținută de liderii PL, PLDM, AMN împreună cu Marian Lupu, PCRM, și în știrea privind reverificarea listelor electorale, în care este citat un reprezentant al AMN.

25 din știrile de la NIT au fost controversate și au conținut anumite acuzații la adresa diferiților actori. Doar în 2 cazuri acestora le-a fost oferit cuvânt pentru a-și prezenta opinia. Acuzațiile repetate la adresa liderilor de opoziție, făcute de

președintele Voronin, liderul PPCD, precum și acuzarea profesorilor de la Academia de Studii Economice și a omului de afaceri Gabriel Stati (10 aprilie) au fost tirajate fără a prezenta și părerea părții acuzate. Deși anterior NIT nu a informat despre aceea că Vlad Filat ar fi acuzat organizația „Noua generație”, aripa tânără a PPCD, că s-ar fi aflat în primele rânduri ale persoanelor care au declanșat acțiunile violente, la 9 aprilie, NIT pune pe post o replică a reprezentantului care răspunde acuzațiilor și condamnă AMN, PL, PLDM afirmând că aceste partide au stat în spatele protestelor violente.

Cele 27 știri de la N 4 au fost produse în baza a 42 surse. 15 din ele reprezintă păreri ale oamenilor simpli. Liderii opoziției sunt citați direct în știrea despre conferința de presă comună, dar și indirect în alte știri, aceștia negând implicarea lor în protestele din 6 și 7 aprilie. Din cele 15 materiale controversate, doar 5 au oferit cuvânt tuturor părților. N4 este singurul post care a citat și surse anonime în materialele ce conțineau acuzații la adresa partidelor de opoziție.

EU TV a oferit publicului mai multe păreri privind evenimentele din 6 și 7 aprilie, sursele fiind puțin mai variate și diverse decât cele citate la Moldova 1, NIT, N4 și Prime. În total, EU TV și-a bazat cele 27 de știri pe 49 de surse, printre acestea figurând și liderii partidelor politice, altele decât PCRM și PPCD. Au rămas neechilibrate știrile privind învinuirea opoziției de către președintele Voronin (Monitor, 10 aprilie), acuzațiile de implicare în tentativa de stat la adresa României (Monitor, 8 aprilie), dar și acuzațiile similare la adresa omului de afaceri Gabriel Stati (Monitor, 9 și 10 aprilie).

TV 7 a avut în total 34 de știri, bazate pe 76 de surse, iar Pro TV a difuzat 64 de știri inspirate din 180 de surse. Aceste 2 posturi sunt singurele la care au avut acces larg liderii de opoziție, care au fost citați de rând cu reprezentanții administrației centrale și PCRM. TV 7 a citat în număr aproximativ egal reprezentanții APC (16), cetățenii simpli (19), liderii de partide - PSD, PLDM, PLD, MAE, AMN, PME (19 ori), iar Pro TV a oferit cuvânt liderilor opoziției - PL, PLDM, AMN, PD, PSD, MAE de 44 ori, în timp ce reprezentanții administrației publice centrale, inclusiv organele de forță, și ai PCRM au fost citați de 33 de ori. În materialele controversate, Pro TV a prezentat în majoritatea cazurilor poziția tuturor părților implicate. Exemple: reacția Bucureștiului la acuzațiile repetate din partea președintelui Voronin (8, 9 aprilie). În știrile privind acuzațiile aduse lui Gabriel Stati de către Iurie Roșca și Vladimir Voronin (8 aprilie) jurnaliștii au menționat că Stati nu a comentat, deocamdată, aceste afirmații, iar la 10 aprilie a fost difuzat un comunicat semnat de Anatol Stati care combate acuzațiile. De asemenea, știrile privind învinuirile aduse de șeful statului liderilor de opoziție au fost echilibrate cu reacția celor vizați (10 aprilie, 7 aprilie), iar atunci când PL și PLDM acuză PCRM că ar sta în spatele protestelor, este inserată și opinia PCRM (8 aprilie).

Respectarea prezumției nevinovăției

Majoritatea posturilor au citat apelul semnat de Vladimir Voronin în care s-a spus despre aceea că „liderii opoziției au ales calea crimei grave”, „au dirijat lovitură de stat”, scopul acestora fiind „de a distruge statalitatea RM”. Unele posturi au perpetuat aceste acuzații grave, referindu-se la ele de mai multe ori pe parcursul zilelor de după protestele violente.

În unele cazuri, jurnaliștii prezintă informațiile astfel încât liderii opoziție sunt făcuți indirect responsabili de cele întâmplate. De exemplu, lead-ul știrii privind negocierile dintre opoziție și administrația centrală, citit de către jurnalistul de la NIT, spune că „Discuțiile s-au încheiat fără rezultate încurajatoare, deoarece opoziția declină responsabilitatea pentru dezastrul pe care l-a făcut în stradă” (7 aprilie), de unde telespectatorul poate deduce că dezastrul a fost făcut de opoziție, dar aceasta nu vrea să-și recunoască vina.

NIT nu respectată prezumția nevinovăției în multe știri, informația fiind prezentată ca un fapt împlinit. Astfel, deseori în buletinele de știri de la acest post de televiziune jurnaliștii au făcut astfel de afirmații ca „sute de tineri ghidați de opoziție” (7 aprilie), „acțiunile sunt rezultatul acțiunilor opoziției” (7 aprilie), „liderii au instigat la actele de vandalism” (7 aprilie) „acei care au pus la cale barbaria au fugit din țară” (9 aprilie) etc.

Un alt caz de nerespectare a prezumției nevinovăției este afirmația făcută de jurnalistul de la N4 în finalul buletinului din 7 aprilie, potrivit căruia „sute de tineri, ghidați de opoziție, manifestă în centrul capitalei împotriva rezultatelor alegerilor parlamentare”, deși jurnalistul nu vine cu probe care ar demonstra că opoziția ghidează tinerii. La N4, într-o știre din buletinul din 9 aprilie, jurnalistul afirmă că în spatele protestelor din 7 aprilie stau atât lideri de opoziție, cât și unii reprezentanți ai organizațiilor de legionari fasciști de genul „Noua dreaptă” din București, din nou, fără a aduce dovezi că liderii de opoziție ar fi organizatorii acțiunilor. Astfel, N4 violează principiile etice privind nediscriminarea părților implicate în conflict.

Limbaajul și imaginile utilizate

Responsabilitatea socială a jurnalistului presupune în primul rând comunicarea adevărului prin cuvinte și imagini. Comportamentul etic al jurnaliștilor este pus la îndoială de cele mai multe ori atunci când imaginile prezintă aspecte ce nu corespund realității, când acestea sunt trucate, dar și atunci când anumite știri sunt ilustrate cu imagini ce nu au legătură cu textul, cu partea informațională. Jurnalistul este obligat să evite necondiționat exprimări insultătoare, să se opună violenței, limbajului urii și confruntării, să respingă orice discriminare față de un subiect sau altul.

Limbajul la care au recurs jurnaliștii în descrierea protestelor violente de la Chișinău în perioada 6-10 aprilie a fost unul mai mult sau mai puțin decent, jurnaliștii abținându-se de la utilizarea expresii licențioase și insultătoare. Totodată, posturile monitorizate au citat fidel acuzațiile formulate de șeful statului la adresa opoziției, acesta calificând acțiunile lor ca „puci”!, „lovitură de stat”, „răsturnare anticonstituțională”, deși nu au fost aduse probe care ar fi susținut afirmațiile date. Jurnaliștii nu au ținut cont de faptul că citarea directă de către mass-media și tirajarea acestor acuzații poate să ducă la escaladarea situației și polarizarea societății. Mesajele virulente au predominat în buletinele de știri, publicului fiindu-i prezentate abundant imagini, deseori la rubrica „No Comment”, ce înfățișau actele de vandalism.

La Moldova 1 au fost înregistrate cazuri în care materialele puse pe post au conținut limbaj obscen explicit, cum ar fi, de exemplu, știrea privind agresarea cameramanului de la Moldova 1 de către unul din protestatari. Deși agresorul folosește expresii licențioase, acestea nu sunt bruiate, recurgându-se chiar la repetiție, cadrul respectiv fiind repetat de 2 ori consecutiv, pentru a amplifica efectul (!) (Mesager, 9 aprilie). Secvența respectivă a fost reluată de mai multe ori în buletinele din perioada monitorizată.

Majoritatea posturilor analizate au folosit din abundență imagini de la protestele violente, care au fost repetate frecvent, deseori fără comentarii. La unele posturi – Moldova 1, TV 7, în prima zi, acestea au durat câte 18 minute din buletinul de știri (7 aprilie). Or, abundența imaginilor cu mesaj violent, de la evenimente care deja s-au consumat, ridică semne de întrebare cu privire la standardele etice și profesionale. Imaginile au fost utilizate de unele posturi în știri ce nu se refereau direct la ele, pentru a ilustra efectele/consecințele protestelor. Moldova 1, de exemplu, ilustrează știrea privind îngrijorarea directorilor școlilor și liceelor față de riscul la care sunt supuși copiii cu imagini care înfățișează o tânără fără cunoștință și tinerii devastând clădirile (Mesager, 7 aprilie).

De asemenea, au fost înregistrate mai multe cazuri în care imaginile au fost montate astfel încât să prezinte informații distorsionate care ar pune în lumină proastă anumite persoane. Astfel, la 9 aprilie, Moldova 1 difuzează imaginile din timpul protestelor la rubrica „No Comment”, cu mențiunea că evenimentele s-au derulat la 7 aprilie. Din imaginile care apar pe ecran, telespectatorul avizat poate să realizeze că e vorba de un montaj al imaginilor preluate la protestele din 6 aprilie și cele din 7 aprilie. În cadru apar în câteva rânduri președintele PLDM Vlad Filat și reprezentantul Partidului Democrat Chiril Lucinschi, în timpul protestelor din 6 aprilie, care privesc, cu fețe radioase, ce se întâmplă în apropiere. Aceste imagini sunt urmate de secvența ce prezintă sediul Președinției împrôscat cu ouă, lucru care s-a produs la 7 aprilie. Faptul că imaginile au fost preluate în zile diferite este confirmat și de haina în care apare Chiril Lucinschi

la începutul secvenței, care este diferită de cea în care Lucinschi apare câteva cadre mai târziu (!). Imaginile cu lideri sunt urmare de secvențe violente. Mesajul transmis unui telespectator neavizat în acest caz ar fi că Filat și Lucinschi ar fi mulțumiți de faptul că sediul Președinției este atacat și, implicit, că aceștia ar fi organizatorii violențelor.

În buletinul de știri din 7 aprilie, Moldova 1 a pus pe post multe imagini filmate în timpul ciocnirilor violente dintre protestatari și organele de forță. În acestea apare și liderul PLDM Vlad Filat, care cheamă protestatarii să meargă din fața Președinției în PMAN – vocea se aude clar pe fundalul fluierăturilor și scandărilor protestatarilor. La 9 aprilie, Moldova 1 difuzează în reluare aceleași imagini, cu diferența că vocea lui Filat nu mai poate fi auzită, aceasta fiind acoperită de fluierături. O primă impresia pe care o lasă secvența dată e că Vlad Filat instigă tinerii la violențe.

NIT oferă un alt exemplu de manipulare a imaginilor și sunetului: în buletinul de știri din 8 aprilie, pe fundalul imaginii protestatarilor apar Dumitru Diacov, Valeriu Matei, Anatol Petrencu, Mihai Ghimpu, Vitalia Pavlicenco. Imaginea este fixată pentru o frântură de secundă pe ecran, după care fețele acestora sunt scoase în prim-plan, toate acestea fiind însoțite de muzică militantă. De asemenea, în secvențe apare de mai multe ori Vladimir Filat, în rândul protestatarilor violenți, cu megafonul în mână.

Și la N4 au fost înregistrate cazuri de manipulare a imaginilor. Astfel, la 7 aprilie, buletinul „Obiectiv” este început cu imagini ce prezintă asediul Președinției, după care urmează imagini din PMAN în care Filat anunță că merge la întâlnire cu Urechean și Chirtoacă pentru a discuta planul de acțiuni; cadrul ce urmează înfățișează ciocnirea dintre protestatari și polițiști în fața Președinției. Vocea jurnalistului anunță: „Pentru că au pierdut alegerile parlamentare de duminică, Vladimir Filat, care conduce Partidul Liberal Democrat din Moldova, Serafim Urechean, șeful Alianței Moldova noastră, și Chiril Lucinschi, unul din liderii Partidului Democrat, încearcă să organizeze o lovitură de stat”. În buletinul din 9 aprilie de la N4, la rubrica „No Comment” sunt difuzate imagini pe durata a 11 minute, care finalizează cu un sumar, în care pe fundalul unei muzici apare, răsând, Vlad Filat. Cadrele se repetă de 2 ori, fiind urmate de imaginea a doi polițiști răniți și devastarea sediilor.

În buletinul de știri de la N4 din 8 aprilie este inclusă o știre care începe cu textul „Societatea e șocată de acțiunile devastatoare ale opoziției în centrul capitalei. Consecințele sunt cutremurătoare, iar oamenii consideră că reconstrucția principalelor edificii ale țării va costa foarte mult” – leadu-ul aparținând jurnalistului, fără a fi atribuit vreunei surse. Urmează imagini însoțite de muzică militantă, pe fundalul mulțimii apare Vladimir Filat, cu megafonul în mână, după care jurnalistul anunță că „oposiția a adunat în PMAN până la 5 mii de

manifestanți. Președintele Vororin a calificat aceste acțiuni drept lovitură de stat și a promis națiunii că va proteja țara de prădători și puciști”. Imaginile însoțite de muzică durează în jur de 5 minute. La mijlocul acestei coloane video se încearcă efectuarea unui Vox populi, executat neprofesionist, cu adresarea de întrebări tendențioase.

CONCLUZII

În baza rezultatelor monitorizării se poate de constatat că, la reflectarea protestelor violente din 6 și 7 aprilie și a consecințelor acestora,

- majoritatea posturilor tv monitorizate au avut un comportament ce nu a întrunit standardele profesionale, fiind încălcate flagrant principiile etice și deontologice de reflectarea a conflictelor;
- toate cele trei posturi cu acoperire națională și cvasinațională (Moldova 1, Prime TV și NIT) și unul cu acoperire regională (N 4) au tratat incorect părțile aflate în conflict, remarcându-se prin perpetuarea imaginii pozitive a administrației publice centrale și a Partidului Comuniștilor pe de o parte, și stereotipizarea negativă a liderilor a trei partide de opoziție - Partidul Liberal, Partidul Liberal Democrat și Alianța „Moldova Noastră”, pe de altă parte;
- prezentarea selectivă a știrilor, informarea neobiectivă asupra motivelor și modului în care s-au derulat evenimentele, citarea unei singure părți și neincluderea surselor de alternativă, manipularea textului și a imaginilor, toate acestea au făcut ca telespectatorii posturilor Moldova 1, NIT, N4 și Prime TV să aibă acces doar la informație unilaterală, tendențioasă, prezentată din perspectiva autorităților publice centrale;
- postul public de televiziune Moldova 1, administrat din bani publici, nu a servit intereselor publicului și nu o oferit informație complexă și nepărtinitoare care ar fi ajutat telespectatorii să-și creeze o opinie asupra a ceea ce se întâmplă la Chișinău și alte localități din republică;
- prin faptul că în ziua acțiunilor violente Prime TV și Eu TV nu au difuzat buletine de știri, aceste două posturi cu acoperire națională și regională au privat publicul de informații, limitându-i accesul la informație pluralistă;
- posturile cu acoperire regională Pro TV și TV 7 au oferit cuvânt tuturor părților implicate în conflict, majoritatea materialelor fiind produse în concordanță cu criteriile generale ale reflectării obiective și echidistante.

RECOMANDĂRI

Ținând cont de acoperirea teritorială a posturilor Moldova 1, NIT, Prime și de faptul că populația are acces preponderent la aceste posturi, pornind de la importanța dreptului constituțional al cetățeanului la informație și responsabilitățile care le revin jurnaliștilor, Moldova 1, NIT, Prime și N4 trebuie:

- să informeze veridic despre protestele violente și consecințele acestora;
- să descrie problemele care au provocat tensiunile;
- să reflecte obiectiv toate părțile implicate în conflict;
- să prezinte o retrospectivă a conflictului, cu utilizarea surselor de alternativă;
- să prezinte toate inițiativele de reglementare a conflictului.

Pornind de la premisa că instituția publică națională a audiovizualului Compania Teleradio-Moldova este un serviciu public de radiodifuziune și televiziune, care trebuie să fie independent editorial, Consiliul de Observatori trebuie să monitorizeze produsele jurnalistice ale companiei și să ia măsuri pentru a asigura că în activitatea sa Teleradio-Moldova:

- să ofere servicii care ar asigura informarea corectă, imparțială, echidistantă a consumatorilor;
- să țină cont de convingerile politice ale diferitelor categorii ale populației, asigurând echilibrul și pluralismul politico-social, dar și libertatea de exprimare;
- să reflecte veridic și echidistant evenimentele fără a deforma sensul realității prin montaj și comentarii, respectând principiul de informare din mai multe surse.

Consiliul Coordonator al Audiovizualului, garantul interesului public, care are menirea de a coordona activitatea audiovizuală, trebuie să se autosesizeze și să ia măsuri față de radiodifuzorii care încalcă constant dreptul locuitorilor RM la informare completă, obiectivă și veridică, dreptul la libera exprimare a opiniilor și dreptul la libera comunicare a informațiilor prin intermediul mijloacelor de radiodifuziune și televiziune.

Studiul este susținut financiar de Fundația Eurasia din resursele acordate de Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida/Asdi) și Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Opiniile exprimate în această publicație aparțin autorilor și nu reflectă neapărat poziția finanțatorilor.